

Kind- en gezinsgericht behandelen na seksueel misbruik

Kees Verduijn · Aletta P. Simons

‘Wat is goede hulp wanneer er sprake is geweest van seksueel misbruik in gezinnen?’ Deze vraag stond centraal tijdens een meerjarig onderzoek van het Lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede. In dit onderzoek is samengewerkt met enkele gespecialiseerde jeugdzorginstellingen die hun gezinsgerichte behandeling bij seksueel misbruik verder willen onderbouwen. In dit artikel belichten we de complexiteit van seksueel misbruik in gezinnen en bepleiten wij dat goede hulp in deze gezinnen moet bestaan uit zowel behandeling van het slachtoffer als behandeling van het gehele gezin (Simons en Verduijn 2016).

Seksueel misbruik en complexiteit

Seksueel misbruik in een gezin of familie is een complex probleem. De complexiteit betreft de aard en de gevolgen van het misbruik voor de jeugdige en zijn gezin. Seksueel misbruik leidt vaak tot psychotraumatische klachten bij het slachtoffer; tegelijk raakt seksueel misbruik het hele gezin. Wij benaderen seksueel misbruik daarom vanuit het oogpunt van complexiteit. Van Ewijk (2014, pag. 35) beschrijft: ‘Kenmerkend van complexiteit is dat alles in elkaar grijpt, er geen eenduidige kern is en regelmatigheden maar een beperkt deel vormen van die complexiteit’. Wanneer wij deze ‘complexiteit ontrafelen zonder haar terug te brengen tot simpelheid’ (Ewijk 2014, pag. 39) willen we de volgende aspecten benoemen:

Allereerst vindt seksueel misbruik binnen het gezin of familie zelden geïsoleerd plaats, maar is dit misbruik ingebed in andere vormen van kindermishandeling (Ploeg 2010; Wolzak 2012, pag. 26, 27; Alink 2013; Berger et al. 2004, pag. 10). Misbruik vindt vaak – in ongeveer 75 % van de gevallen – plaats in een context van emotionele verwaarlozing: het ontbreken van aandacht voor de emoties van een

---

K. Verduijn, MCH · A.P. Simons, MSc (✉)
Christelijke Hogeschool Ede, Oude Kerkweg 100, Postbus 80, 6710 BB Ede, 6717 JS Ede,
Nederland
e-mail: apsimons@che.nl

kind en zijn ontwikkeling. Misbruik gaat gepaard met fysiek of psychisch geweld om geheimhouding af te dwingen. Intimiteit en macht zijn op een schadelijke manier met elkaar verweven. Uit onderzoek blijkt dat slachtoffers geneigd zijn om niet te spreken over hun misbruik (Wolzak 2012, pag. 45; Delft 2016). De prevalentie van psychopathologie onder slachtoffers van misbruik hangt daarmee samen. ‘*Secrecy is a potential mechanism underlying psychopathology associated with child sexual abuse*’ (Delft 2016, pag. 42).

Een tweede aspect dat bijdraagt aan de complexiteit betreft de *gevolgen* van seksueel misbruik. Dergelijk misbruik is schadelijk voor de ontwikkeling van het slachtoffer en andere gezinsleden, en werkt door op meerdere levensgebieden tot in de volwassenheid (Berger et al. 2004, pag. 20, 21). Gevolgen leiden vaak tot psychopathologie bij het slachtoffer, waaronder een posttraumatische stressstoornis (Alink 2013).

Een derde aspect heeft te maken met het moment van *de onthulling*; dit verstoort ernstig het gezinsevenwicht, onderlinge relaties komen onder acute spanning te staan, en het voortbestaan van het gezin staat op het spel. De bekendmaking gaat alle gezinsleden aan: ook broers en zussen worden er ernstig door beïnvloed.

Een vierde aspect betreft het *risico op intergenerationale herhaling*. Volgens Alink (2013) zal ongeveer 30% van de ouders die als kind mishandeling heeft meegemaakt, zelf ook hun kinderen gaan mishandelen; andere literatuur bevestigt dit (IJzendoorn en Bakermans-Kranenburg 2010, pag. 41, 42). In gesprekken met behandelaars uit verschillende jeugdzorginstellingen werd bevestigd dat het aspect van intergenerationale herhaling ook bij seksueel misbruik voorkomt.

Psychotrauma en relationeel trauma

Seksueel misbruik veroorzaakt veelal een psychisch trauma bij het slachtoffer en brengt een relationeel trauma teweeg dat zich uitstrekt tot alle leden van het gezin, mogelijk ook intergeneratieel. Het aspect ‘relationeel trauma’ willen we met nadruk onder de aandacht brengen. Seksuoloog en socioloog Katrien Grootaers zegt daarover: ‘Seksueel misbruik kan evenzeer gezien worden als een relationeel trauma waarbij de onderlinge verbindingen in gezin en familie en het wederzijdse vertrouwen ernstig onder druk komen te staan’ (Grootaers 2013). De relationele – en vaak intergenerationale – dynamiek van verwaarlozing en beschadigd vertrouwen vormt dikwijls de voedingsbodem van seksueel misbruik. Grootaers stelt vast dat seksueel misbruik niet kan worden begrepen wanneer individu en omgeving los worden gezien van elkaar: ‘Seksueel misbruik binnen gezin en familie is een relationeel trauma, een ernstige beschadiging van de betrouwbaarheid van de gezinsrelaties. Mishandeling en misbruik maken per definitie deel uit van de lange termijnbalans tussen generaties. Interactiepatronen en systeemkenmerken, vaak over generaties heen, kunnen een voedingsbodem zijn voor seksueel misbruik’ (Grootaers 2013).

Hulpverlening in algemene zin heeft de neiging om te individualiseren door haar focus op psychotrauma’s, zo is de waarneming van Paul Verhaeghe (Ver-

haeghe 2011). Grootaers zoomt in op de betekenis van deze ontwikkeling voor de behandeling na seksueel misbruik in een gezin en beschrijft dat de nadruk op een psychotrauma leidt tot een (meervoudig) individuele aanpak: ‘De hulp na seksueel misbruik in gezin of familie is niet meer specifiek georganiseerd en erg versnipperd’ (Grootaers 2013). Wanneer een behandelaanbod alleen gefocust is op psychotraumahulpverlening voor het slachtoffer, wordt voorbijgegaan aan het relationele trauma, dat kenmerkend is voor situaties van seksueel misbruik.

Gevolgen voor behandeling

Uit welke elementen moet een gezinsgerichte behandeling na seksueel misbruik bestaan? Evenwicht en samenhang van beide perspectieven in de behandeling zijn belangrijk. Er is hulp nodig voor het slachtoffer bij traumaverwerking, bij het verminderen van ontwikkelings- en gedragsproblemen en het opdoen van nieuwe ontwikkelingskansen (Rooijen et al. 2013, pag. 11). Daarnaast moet de ouder geholpen worden bij eigen problemen als gevolg van het misbruik en moet hij leren actief steun te geven aan het slachtoffer (Boere-Boonekamp 2011). De pleger heeft ook hulp nodig. Deze hulp richt zich op het stoppen van het seksueel misbruik en het voorkomen van recidive, op bewustwording van de gevolgen van het misbruik en het leren verantwoording te nemen voor het misbruik (Berger et al. 2004, pag. 23). Tot slot moet de behandeling zich richten op het gehele gezin om inzicht te krijgen in disfunctionele gezinspatronen en om herhaling van het misbruik te voorkomen. Zo mogelijk worden alle gezinsleden betrokken bij de behandeling en is het doel om de onderlinge contacten, onderlinge emotionele ondersteuning en de samenhang in het gezin te versterken (Rooijen et al. 2013; Berger et al. 2004, pag. 23).

De doorbreking van het isolement van het slachtoffer en van alle betrokkenen is een belangrijke succesfactor in de behandeling van misbruik. Het doet recht aan wat de relationele kern van een psychotrauma is: ‘*Not being seen in the midst of distress*’ (John Allen in: Doesem en Verheul 2011, pag. 262). Een meerzijdig gerichte aanpak die oog heeft voor alle betrokkenen dient de hoeksteen te zijn van een behandeling.

Literatuur

- Alink, L. (2013). Oratie: Kindermishandeling Beter in Beeld. *Pedagogiek*, 33(3), 191–208.
- Berger, M., Berge, I. ten, & Geurts, E. (2004). *Samenhangende hulp: Interventies voor mishandelde kinderen en hun ouders*. Utrecht: NIZW.
- Boere-Boonekamp, M.M. (2011). *Behandeling van de gevolgen van kindermishandeling*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Delft, I. van (2016). *The impact of child sexual abuse on children and their families. The role of mother-child emotion dialogues, secrecy, disgust sensitivity, and social connectedness*. Amsterdam: Ivanka van Delft, VU Amsterdam & Institute for Health and Care Research.

- Doesem, N. van, & Verheul, W. (2011). *Een integratie van hechting, affectieve neurowetenschappen, mentalizing, mindfulness en EFT*. Verslag congres 'Creating connection' 2011. Tijdschrift Client-gerichte Psychotherapie. 49 2011/3. Utrecht: de Tijdstroom.
- Ewijk, H. van (2014). *Omggaan met sociale complexiteit. Professionals in het sociale domein*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Grootaers, K. (2013). Contextbehandeling na seksueel misbruik: een onmisbare schakel. *Tijdschrift voor seksuologie*, 37(1), 10–15.
- IJzendoorn, R. van, & Bakermans-Kranenburg, M.J. (2010). Prevalentie van kindermishandeling in Nederland. In J. van der Ploeg & R. de Groot (red.), *Kindermishandeling; een complex probleem*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant.
- Ploeg, J. van der, & Groot, R. de (red.). (2010). *Kindermishandeling; een complex probleem*. Antwerpen/ Apeldoorn: Garant.
- Rooijen, K. van, Berg, T., & Bartelink, C. (2013). *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* Utrecht: Nederlands Jeugd instituut.
- Simons, A. P., & Verduijn, C. (2016). *Een trauma heb je niet alleen. Een lectoraatsonderzoek naar de praktijk van de CLAS-hulpverlening*. Ede: Lectoraat Jeugd en Gezin, Academie Sociale Studies CHE.
- Verhaeghe, P. (2011). *Het einde van de psychotherapie*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Wolzak, A. (2012). *Kindermishandeling: signaleren en handelen*. Amsterdam: Uitgeverij SWP. Uitgave NJI, Utrecht

Kees Verduijn is docent en supervisor aan de opleiding Social Work en de Master Contextuele Hulpverlening. Daarnaast is hij als onderzoeker betrokken bij het lectoraat Jeugd en Gezin, Christelijke Hogeschool Ede. Ook werkt hij in een praktijk voor contextuele therapie.

Aletta P. Simons is docent Sociologie bij de opleiding Social Work en als onderzoeker betrokken bij het lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede.